

2. Kurbanov S. O. History of Korea: from antiquity to the beginning of the XXI century. / S.O. Kurbanov. - SPb. : Publishing House of St. Petersburg. University, 2009. -- 680 p.
3. Makarchuk O. I. Annexation of Korea by Japan in 1908-1910. // Q. stories. - M., 2010. - No. 3. - S. 153-158.
4. Scientific publication. Japan: economics, politics, history. / Ed. B.E. Kosolapov. M. : Nauka, 1989. 274 s.
5. Polokhalo Yu.N. Meiji revolution and management reform in Japan / Yu.N. Pohalo // Management Consulting: History and Culture. - 2006. - S.195-205.
6. Sazhina VV, Tagunov D.E. history of state and law of foreign countries. New and latest time. M., 2011.

УДК 372.834+340.12

Притула Олена,
студентка першого року навчання ОР магістр
факультету історії та права,
Науковий керівник:
Рябовол Лілія Тарасівна
доктор педагогічних наук, професор,
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

ПРАВОВА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРУВАННЯ

У статті правова предметна компетентність визначена як інтегрований результат навчання правознавства, сукупність набутих учнями правових знань, умінь і навичок, цінностей та ставлень. Структуру правової предметної компетентності розглянуто як єдність когнітивного, діяльнично-процесуального та ціннісно-мотиваційного компонентів.

Ключові слова: правова предметна компетентність, правові знання, цінності та ставлення.

Притула О. О. Правовая предметная компетентность: анализ научных подходов к определению понятия и структурированию.

В статье правовая предметная компетентность определена как интегрированный результат обучения правведению, совокупность усвоенных учениками правовых знаний, умений и навыков, ценностей и отношений. Структура правовой предметной компетентности рассмотрена как целостность когнитивного, деятельностно-процессуального и ценностно-мотивационного компонентов.

Ключевые слова: правовая предметная компетентность, правовые знания, ценности и отношение.

Pritula O. O. Legal subject competence: analysis of scientific approaches to the definition of concepts and structuring.

In the article legal subjective competence is defined as an integrated result of teaching law, the totality of legal knowledge acquired by students, skills, values and relationships. The structure of legal subjective competence is considered as the integrity of the cognitive, activity-process and value-motivational components.

Key words: legal subject competence, legal knowledge, values and attitude.

Постановка проблеми. За часів незалежності освіта в Україні перебуває практично у стані перманентного реформування. Однією з найбільш суттєвих змін, які торкнулися змісту й методики навчання, а головне – мети й результатів освіти, стало впровадження компетентнісного підходу. Сьогодні він знайшов своє закріплення у найважливіших у сфері освіти документах – Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» тощо. Як зазначено у Законі України «Про освіту» (далі – Закон «Про освіту»), «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей». Відповідно до ст. 12 цього ж закону, досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. До них віднесено й громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Вимоги до освіченості учнів основної і старшої школи визначаються Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (далі – Державний стандарт), який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльничного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти. У згаданому документі закріплено наступні визначення перелічених підходів до навчання: особистісно зорієнтований – підхід, який забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів; діяльничний – підхід, спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях,

пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища; компетентнісний – підхід, який сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. До ключових компетентностей у Державному стандарті, як і в Законі «Про освіту», віднесено й громадянську компетентність, а до предметних (галузевих) – суспільствознавчу. Очевидно, що сходинкою у формуванні останніх є правова предметна компетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику, окреслену темою нашої статті, розробляли С. Нетьосов, О. Пишко, Т. Ремех, Л. Рябовол, Т. Смагіна та інші, однак, у зв'язку зі своєю актуальністю вона продовжує притягувати увагу науковців.

Формулювання цілей статті. Провести аналіз наукових підходів до визначення поняття, а також до структурування правової предметної компетентності як результату навчання правознавства в середньому загальноосвітньому закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісний підхід в освіті, вважає Л. Гуцан, це – сучасний орієнтир. Для того, щоб він повною мірою став реаліями, продовжує вчена, його ідеї необхідно екстраполювати на педагогічний процес. Оскільки компетентнісний підхід орієнтує на нову мету навчання, до його вимог мають бути адаптовані всі інші компоненти дидактичної системи. Лише за такої умови можна забезпечити формування компетентності учнів як інтегрованого результату навчання [2, с. 53].

Як справедливо зазначає С. Бондар, метою компетентнісного навчання є формування не тільки знань, умінь і навичок, але й таких якостей особистості (компетентностей), які забезпечують здатність і готовність застосовувати сформовані знання, уміння і навички в практичній діяльності. Компетентнісний підхід до навчання піднімає на новий методологічний рівень питання про готовність випускника застосовувати знання в своїй діяльності, вважає згаданий вчений. На його думку, це пов'язане з тим, що необхідно не тільки засвоювати фундаментальні знання, але й в процесі навчання застосовувати їх у контексті майбутньої професійної діяльності, а також одночасно набувати такі якості особистості, як: психологічна готовність застосовувати знання, досвід застосування знань у своїй діяльності, впевненість у власних силах і готовність до подальшого пізнання, які забезпечують здібність і готовність випускника застосовувати сформовані знання, уміння і навички в своїй діяльності [1, с. 14-15].

Бути компетентним – означає вміти реалізовувати знання, застосовувати досвід, волю і емоційний стан для вирішення проблем у конкретних обставинах, вказує Л. Гуцан і констатує, що, усталеною у педагогічній науці є думка, згідно з якою, компетентність не зводиться до знань і вмінь в кількісному відношенні. Разом з тим, без знань та особистого досвіду діяльності набуття ключових компетентностей неможливе. Залежить це і від активності, свідомого ставлення до різних видів діяльності (праці, навчання тощо). Необхідність упровадження компетентнісного підходу у вітчизняну освітню практику вчена обґрунтовує тим, що у багатьох західноєвропейських країнах, незважаючи на певні відмінності, вже сформовані переліки і критерії основних «умінь широкого спектру», необхідні кожній компетентній людині для життєдіяльності [2, с. 53].

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні учнів правознавства, вказує Т. Ремех, має відображатися в таких складниках навчання, як: цілі, зміст правознавства як навчального предмета, організація навчання правознавства та оцінка результатів навчання. Відтак метою і результатом навчання учнів правознавства, вважає вчена, мають стати підвищення рівня правової освіченості учнів, поєднання здобутих ними правових знань з внутрішньою позицією, розвиток здатності й готовності керуватися правовими знаннями в житті, будуючи поведінкові моделі відповідно до норм права й положень законодавства, що, припускає вчена, в сукупності і становить правову предметну компетентність учня [6].

Отже, навчання правознавства, організоване на засадах компетентнісного підходу, має спрямовуватися не стільки на засвоєння учнями правових знань, скільки на вироблення предметних умінь і навичок та формування позитивного ставлення до явищ і процесів, пов'язаних з державою і правом, а також відповідних ціннісних орієнтацій, тобто, на розвиток правової предметної компетентності. Науковцями запропоновано низку відповідних визначень, які, однак, принципово не відрізняються одне від іншого.

Т. Ремех вважає, що правова предметна компетентність – це сукупність набутих учнями в навчанні правознавства знань, умінь, характерних рис, необхідних для виконання певних дій з метою розв'язання проблем, задач, ситуацій згідно з приписами норм права. У структурі правової предметної компетентності вчена виокремлює такі складові:

- інформаційна, що охоплює уміння учня працювати із джерелами права та юридичними документами, користуватися підручником, довідковою літературою (зокрема, енциклопедичною), мережею Інтернет тощо для самостійного пошуку правової інформації, а також уміння аналізувати й систематизувати інформацію правового змісту, складаючи плани, тези, таблиці та схеми;

- логічна – уміння учня визначати та застосовувати теоретичні правові поняття, терміни, категорії для аналізу й пояснення правових явищ, процесів, подій державно-правової дійсності, а також визначати причинно-наслідкові зв'язки, сутність і значення правових явищ, процесів і подій, пов'язаних із правом, суть і форми зв'язків особи й суспільства, суспільства та держави, держави й особи; уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати й узагальнювати інформацію правового змісту;

- аксіологічна – уміння учня формувати емоційно-ціннісне ставлення до права як явища, що задовольняє інтереси й потреби суспільства, окреслює бажані ідейно-ціннісні настанови, а також висловлювати

власні оцінні судження, оперуючи такими категоріями, як: право, демократія, свобода, справедливість, права людини на основі здобутих знань та з урахуванням загальнолюдських і національних цінностей, власної системи цінностей; уміння формулювати обґрунтовану думку щодо суспільних проблем, пов'язаних із правом;

- практично-поведінкова – уміння учня презентувати правові теоретичні знання в різних формах (усній, письмовій, графічній тощо), використовувати їх для виконання практичних завдань, аналізу й розв'язання правових завдань і ситуацій, визначати й обирати альтернативні підходи та рішення, здійснювати й пояснювати вибір моделі поведінки в повсякденних життєвих ситуаціях на підставі норм права і положень законодавства, реалізувати їх у різних видах правовідносин, а також визначати, в яких ситуаціях потрібно звертатися за правовою допомогою; усвідомлювати відповідальність за власну поведінку [6].

С. Нетьосов описує правову предметну компетентність учнів як сукупність наступних складових: аксіологічно-правова – розуміння та ставлення до закону і права як до загальнолюдських моральних цінностей; логічна – вміння учнів аналізувати діяння на основі закону; юридично-мовленнєва – вміння будувати усні та письмові висловлювання з правових питань; інформаційна (інформаційно-правова) – вміння самостійно використовувати джерела правової інформації; практико-орієнтована – вміння учнів застосовувати правові знання, уміння та навички у навчальних і життєвих ситуаціях [4, с. 28]

Л. Рябовол об'єднала деякі складники, запропоновані згаданими вище науковцями, й виокремила у структурі правової предметної компетентності три основні компоненти: когнітивний, аксіологічний і діяльнісно-процесуальний.

Когнітивний компонент, вважає вчена, охоплює достатній і необхідний обсяг операціональних, дієвих правових знань, логічні й мовленнєві вміння, пов'язані з їх отриманням (збиранням), використанням і поширенням (оприлюдненням) (на рівні викладу, пояснення, обґрунтування в різних формах). Показниками сформованості в учня цього компонента є те, що він: знає терміни, дає визначення правових понять, доцільно використовує їх під час усного/письмового викладу, пояснення, розмірковування, обґрунтування; має певний обсяг фактичних і теоретичних правових знань, який відповідає державним вимогам до рівня загальноосвітньої підготовки; вміє здійснювати логічні інтелектуальні операції з правовою інформацією, а саме: аналізує, систематизує, структурує, узагальнює, класифікує, порівнює, встановлює співвідношення, робить висновки, розуміє та пояснює державно-правові закономірності, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, тенденції; вміє працювати з різними джерелами правової інформації (підручники, посібники, словники, довідники, енциклопедії, нормативно-правові акти, Інтернет-ресурс), отримувати (збирати) правову інформацію для подальшого використання і поширення (оприлюднення), інтерпретувати її; вміє складати тези, анотації, викладати правову інформацію в усній, письмовій та інших формах, готувати повідомлення, доповіді, робити рецензії; може використовувати відомості з інших навчальних предметів для глибшого розкриття і пояснення державно-правових явищ та процесів; може вести діалог, брати участь у дискусії на правову тематику, обґрунтовувати особисту думку, правову позицію, наводити аргументи, приклади [8, с. 198].

Необхідність виокремлення у структурі правової предметної компетентності діяльнісно-процесуального (практично-поведінкового) компоненту Л. Рябовол обґрунтовує тим, що правові знання – не самоціль у навчанні правознавства, а основа формування умінь і навичок, необхідних для розв'язання практичних завдань [7, с. 267]. Цей компонент охоплює вміння використовувати правові знання та логічні й мовленнєві вміння для виконання практичних завдань, розв'язання проблем у правовому полі й полягає у тому, що учень / учениця:

- вміє складати структурно-логічні схеми, таблиці, різні типи планів, опорні та розгорнуті конспекти і використовувати їх для відповіді;

- вміє вирішувати правові задачі, давати юридичний аналіз ситуації, моделювати ситуації з позицій різних суб'єктів певних правовідносин (адвоката, споживача, підприємця, прокурора, робітника, роботодавця та ін.);

- вміє використовувати навчальну основну та допоміжну літературу, нормативно-правові акти для розв'язання різноманітних завдань у правовому контексті, зокрема для вирішення правових задач, юридичного аналізу ситуацій, характеристики правового статусу осіб певної категорії;

- вміє здійснювати дослідницько-пошукову, у томі числі проектну, діяльність, індивідуально чи у групі;

- реалізує приписи чинного законодавства для правомірної участі у суспільних, зокрема правових, відносинах, обирає моделі правомірної поведінки;

- вміє складати окремі правові (процесуальні) документи;

- може написати есе з викладенням та обґрунтуванням своїх поглядів, правової позиції з певного питання [8, с. 199].

Не можна не погодитися з Л. Рябовол у наступному. Для того, щоб сформувалася правова компетентність, право, вважає вчена, повинне перейти в ціннісні установки, отримати емоційне забарвлення, стати внутрішнім переконанням особистості, набути для неї значення, що дозволить їй оцінювати та з цих позицій розв'язувати проблеми, які виникають у різних сферах життя та діяльності [7, с. 267]. У зв'язку з цим, у структурі правової предметної компетентності доцільно виокремити аксіологічний компонент, сформованість якого в учня передбачає, що він:

- розуміє і пояснює ціннісне значення держави і права, правового регулювання; порівнює та оцінює концепції про сутність та соціальне призначення держави і права;
- оцінює державно-правові події, явища, процеси, правові ситуації з позицій гуманістичної системи цінностей;
- формулює та висловлює особисте емоційно-ціннісне ставлення;
- оцінює значення конкретного нормативно-правового акта у контексті певних соціально-економічних та політико-правових реалій з позицій його гуманістичної спрямованості, висловлює ставлення до заходів, передбачених ним, до основних ідей, які у ньому задекларовані, результатів його реалізації;
- з повагою ставиться до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, свідомо – до виконання обов'язків;
- позитивно оцінює діяльність інших осіб щодо захисту їх порушених прав і свобод;
- толерантно ставиться до поглядів, інших людей [8, с. 199].

Висновки. У результаті аналізу підходів науковців до визначення поняття та структурування правової предметної компетентності ми дійшли таких висновків. Правова предметна компетентність – це інтегрований результат навчання правознавства як сукупність набутих учнями знань, умінь та навичок, цінностей та ставлень, необхідних і достатніх для виконання певних дій з метою розв'язання певних проблем, завдань, ситуацій відповідно до приписів норм права. Уявляючи структуру правової предметної компетентності у найбільш загальному вигляді, в ній можна виокремити когнітивний, діяльнісно-процесуальний та ціннісно-мотиваційний компоненти. Значення правової предметної компетентності є надзвичайно важливим зокрема з огляду на те, що без належного рівня її сформованості навряд чи можливим є становлення правосвідомого громадянина, а, отже, і формування громадянського суспільства й демократичної правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар С. П. Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання.* 2012. Вип. 20. С. 10–23.
2. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. *Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. К. : ПП «Фірма «Гранмна», 2013. С. 52–56.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#n104> (дата звернення: 02.03.2020)
4. Нетьосов С. Якісна характеристика рівнів сформованості предметних компетентностей з курсу «Основи правознавства». *Історія в школах України.* 2010. № 1. С. 27-29.
5. Пишко О. Л. Компетентісно орієнована методика навчання правознавства учнів дев'ятих класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2015. 251 с.
6. Ремех Т. О. Компоненти і прояви правової предметної компетентності учня. *Народна освіта.* 2015. № 3(27). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3741 (дата звернення: 02.03.2020)
7. Рябовол Л. Т. Правова предметна компетентність: поняття, структура, правові предметні компетенції. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 121(2). С. 263-268.
8. Рябовол Л. Т. Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи : дис. ... доктора. пед. наук : 13.00.02. К., 2015. 600 с.

REFERENCES

1. Bondar S. P. Competence of directness and structure of the primary subject in the minds of fundamentalism. The scientific chronicle of NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 17. Theory and practice of beginning and ending. 2012. VIP. 20. S. 10–23.
2. Gutsan L. A. Competent pidkhid u sochasniy oviti. Formulation of basic competencies in higher educational institutions of primary deposits: Materiali Mizhnar. science.-practical. conf. K.: PP "Firma Granmna", 2013. P. 52–56.
3. The sovereign standard of basic and secondary international middle practice: It was approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 11/23/2011 p. No. 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#n104> (date of death: 02.03.2020)
4. Netosov S. Yakisna characteristic rivality of the formation of subject competencies for the course "Fundamentals of law." History in Ukrainian schools. 2010. No. 1. S. 27-29.
5. Pishko O. L. Competently developed methodology for starting law studies of nine classes: dis. ... cand. ped Sciences: 13.00.02. K., 2015.251 s.
6. Remekh T. O. Components and manifest legal subject competence. People's blessing. 2015. No 3 (27). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3741 (grain date: 03/02/2020)
7. Ryabovol L. T. Legal subject matter competence: understanding, structure, legal subject matter competence. Scientific notes of the Kirovograd Sovereign Pedagogical University of Imeni Volodimir Vinnichenka. Seriya: Pedagogical science. 2013. VIP. 121 (2). S. 263-268.

8. Ryabovol L. T. The system of starting up the law of primary school students: dis. ... the doctors. ped Sciences: 13.00.02. K., 2015.600 s.

УДК 372.834+340.12

Рябовол Лілія,
доктор педагогічних наук, професор,
Тимофієнко О. А.,
студентка магістратури
факультету історії та права,
Центральноукраїнський держаний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

ПРАВОПРОСВІТНИЦТВО ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У статті на основі аналізу нормативних документів та наукової літератури визначено мету, сутність і зміст правопросвітництва як одного з пріоритетних напрямів діяльності системи безоплатної правової допомоги.

Ключові слова: правопросвітництво, правове виховання, безоплатна правова допомога.

Рябовол Л. Т., Тимофієнко О. А. Правовое просвещение как направление деятельности системы бесплатной правовой помощи.

В статье на основе анализа нормативных документов и научной литературы определена цель, сущность и содержание правового просвещения как одного из приоритетных направлений деятельности системы бесплатной правовой помощи.

Ключевые слова: правовое просвещение, правовое воспитание, бесплатная правовая помощь.

Ryabovol L. T., Timofienko O. A. Legal education as a direction of the system of free legal assistance.

The article, based on the analysis of normative documents and scientific literature, defines the purpose, essence and content of law education as one of the priority areas of activity of the free legal aid system.

Key words: law education, legal education, free legal aid.

Постановка проблеми. Правопросвітництво – один із пріоритетних напрямів діяльності системи безоплатної правової допомоги (далі – система БПД), спрямований на підвищення рівня правової свідомості та правової культури населення України, що є обов'язковою умовою розвитку правової держави та громадянського суспільства в нашій країні. Роль і значення правопросвітництва актуалізується у зв'язку з можливістю використання його потенціалу не лише для інформування громадян про їх права й відповідні механізми захисту, але і для підвищення правових можливостей об'єднаних територіальних громад, зокрема шляхом надання їм правової та методичної допомоги, розробки, прийняття й виконання програм правової освіти населення, спеціальних програм надання правової допомоги, у тому числі, видавництво методичних матеріалів на правову тематику, проведення комунікативних заходів на рівні територіальних громад з метою інформування громадськості про систему правової допомоги та механізми захисту прав громадян, забезпечення висвітлення такої інформації у ЗМІ.

Як зазначила В. Коломієць, заступник міністра юстиції України, у 2019 році правопросвітницький напрям у системі БПД остаточно інституціоналізовано, так, у Координаційному центрі з надання правової допомоги та регіональних центрах з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) створені окремі відповідні структурні підрозділи. Завдяки зусиллям понад 200 експертів та учасників I-го Всеукраїнського форуму «Право&Свідомість», який проходив одночасно у п'яти містах України – Києві, Харкові, Одесі, Дніпрі, Львові, створена Стратегія з правопросвітництва системи БПД, яка містить загальні засади здійснення правопросвітницької діяльності та організаційно-методичні рекомендації щодо проведення правопросвітницьких заходів у регіонах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику правопросвітницької діяльності вивчали Т. Козир, Л. Огородник, В. Сліпенчук та інші, однак, вона залишається недостатньо дослідженою й у зв'язку зі своєю актуальністю продовжує притягувати увагу науковців.

Формулювання цілей статті. Визначити мету, сутність і зміст правопросвітництва як одного з пріоритетних напрямів діяльності системи БПД.

Виклад основного матеріалу. Правова допомога, згідно з ч. 3 ст. 1 Закону «Про безплатну правову допомогу» (далі – Закону), це – надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. До правових у ч. 4 ст. 1 згаданого документу законодавець відносить і такі послуги, які, за своєю сутністю, є безпосередньо правопросвітницькими заходами, а саме: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру [6].